

Ștefan cel Mare (1457-1504)

„Cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumei și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor”
(Jan Dlugosz, cronicar polon)

Venit pe tronul Moldovei în momente grele, când țara era închinată turcilor, iar Polonia și Ungaria aveau și ele pretenții de suzeranitate, **Ștefan**, fiul lui Bogdan al II-lea, va purta nu mai puțin de 36 de lupte din care 34 victorioase și datorită acestui fapt a primit apelativul „cel Mare”. Pe lângă marile calități militare el se dovedește și un bun diplomat, știind ce atitudine să aleagă față de fiecare mare putere vecină, în funcție de cerințele de moment ale țării. Foarte hotărât și demn, uneori aspru, marele domn reușește pentru o jumătate de veac să transforme Moldova din obiect de dispută între cei trei mari vecini, într-un stat de sine stătător și chiar într-o putere locală, de care cei mari trebuiau să țină seama și să o trateze cu respect. Luarea domniei este descrisă atât în *Cronica moldo-germană*, cât și în *Letopisețul Țării Moldovei* a lui Grigore Ureche. Din ambele cronică reiese că Ștefan a venit din Țara de Jos cu ajutor de la Vlad Țepeș și, cu aproximativ 6000 de oameni, îl înfrânge, în 1457 la Doljești, pe Petru Aron, care după bătălie a fugit în Polonia. Învingător, Ștefan se îndreaptă spre Suceava, unde pe locul numit ulterior „Direptatea”, este recunoscut domn de Marea Adunare a Țării, ceremonie care a avut loc pentru prima dată în istoria Moldovei. Uns domn de mitropolit și recunoscut de popor, el se așează în scaunul părintelui său, asasinat de Petru Aron pe care marea boierime l-a părăsit, probabil, pentru că închinase țara turcilor fără luptă, plătind în 1456 un tribut de 2000 galbeni.

Politica internă:

- a atins domenii variate, tânărul domn încearcă de la început să centralizeze statul, limitând posibilitatea de acumulare a pământului de către marea boierime și reducând autonomiile locale ale acesteia. El se va emancipa de sub controlul acestor boieri, în mâna cărora domniile dinaintea sa ajunseseră simple marionete.
- atunci când marii boieri trădează sau se opun politicii domnului, acesta îi execută, făcându-l pe Grigore Ureche, el însuși boier, să scrie „că era degrabă vărsătoriu de sânge”. Ștefan nu a fost însă dușmanul întregii boierimi, colaborând cu cei loiali și ridicându-i în funcții, așa precum portarii Sucevei, Șendrea și Luca Arbore. El se va sprijini mai ales pe mica boierime, pe orașeni și pe țăranii liberi, cărora le întărește drepturile de proprietate sau le acordă unele privilegii. Va întări Sfatul domnesc, în care rolul principal îl jucau boierii cu dregătorii și în care îi introduce și pe pârcălabi, care erau conducători ai cetăților și orașelor.
- pune accent pe activitatea comercială, care aduce fonduri visteriei domnești, acordând în acest sens privilegii negustorilor brașoveni (1458), lioveni (1460) și celor din Ungaria (1475). Acest lucru nu înseamnă că nu-i protejează pe negustorii locali, cu ajutorul cărora târgurile Moldovei devin prospere și înfloritoare. Pentru a-și întări și mai mult situația se va preocupa și de refacerea domeniului domnesc, ruinat sub domniile anterioare. Având sprijinul unor păături largi ale populației, Ștefan se va impune în fața marii boierimi. Pe linie bisericească are, de asemenea, o intensă activitate, construind o mulțime de biserici, acordând danii și întărind sau ctitorind noi mănăstiri, precum Putna.

Politica externă:

- este foarte bogată în fapte și va avea mai multe etape în funcție de situația internațională, dar și de forțele pe care Ștefan se bazuia. Mai întâi, el va întări armata și va consolida sistemul de cetăți, ca nimeni altul. Oastea cea mică rămâne la un efectiv de 10-15000 de oameni, dar este mai bine dotată cu arme de foc, iar garda domnului și cetele care depind direct de el sunt mai numeroase decât înainte. Clarifică mai bine obligațiile cetelor de răzeși, care vor juca un rol important în luptele purtate de domn.
- în cazuri excepționale apelează la oastea cea mare, la care participă mari mare țărănești și care ajunge să numere 40-50000 de oameni. Tot acum apare artileria ca armă distinctă, fiind folosită de exemplu la asedierea Chilie. Cetățile sunt întărite pentru a rezista armelor de foc ele fiind împânzite la granițele țării (Hotinul, Soroca, Orheiul, Tighina, Cetatea Albă, Chilia, Crăciuna), dar și în interior (Neamț și Suceava).

Prima etapă a politicii externe se concentrează în acțiuni pentru eliminarea lui **Petru Aron**, care putea fi oricând folosit de puterile vecine, ca pretendent la tronul Moldovei. În **1459**, el acceptă suzeranitatea lui **Cazimir al IV-lea**, regele Poloniei, unde găsisese adăpost unchiul său. Acesta este alungat de aici, dar găsește sprijin la **Matei Corvin**, nemulțumit că Ștefan se recunoaște vasal polonilor. Petru Aron primește adăpost în Transilvania, unde Ștefan organizează mai multe incursiuni pentru a-l prinde. În **1462** atacă Chilia în care se afla o garnizoană maghiară, încă de pe timpul lui Iancu, dar nu o poate cucerii. Acest lucru îi reușește în 1465, dar cucerirea importante cetăți va genera intervenția în Moldova a lui Matei Corvin. În **1467** în fruntea armatei sale, regele pătrunde în Moldova pe la Oituz și, după ce arde Troțușul, Romanul, Târgu Neamț, ajunge la Baia, unde vrea să sărbătorească Crăciunul. Aici, Ștefan dă foc taberei maghiare din trei părți și dezastrul armatei maghiare ar fi fost deplin, dacă un grup de boieri nu ar fi trădat, permițând resturilor oastei lui Matei (care era rănit) să se retragă. Boierii trădători au fost executați, opoziția boierească fiind astfel aproape complet înfrântă. După alte expediții pentru prinderea lui Petru Aron, Ștefan va reuși acest lucru în **1469**, când, în sfârșit, ucigașul tatălui său este executat și domnul are acum mâinile libere.

A doua etapă a politicii externe a marelui domn va fi cea a confruntărilor cu turcii. În vederea acestor lupte, Ștefan se aliază mai întâi cu Veneția, dar și cu hanul turcmen, Huzun Asan, care își avea statul în Asia. Spre această alianță se îndreaptă și Caffa (posesiune genoveză la Marea Neagră), Mangopul și Hanatul Crimeii, deoarece și acestea se simțeau amenințate de sultan, care dorea cucerirea teritoriilor din jurul Mării Negre.

Mai întâi, Ștefan refuză să plătească tributul, determinând reacția sultanului, care dă ordin tătarilor să atace. În **1470**, la **Lipnic**, lângă Siret, Ștefan zdrobește hoardele tătare, ucigându-i pe toți prizonierii, printre care și unul din fiii hanului. Apoi el continuă intervențiile în Țara Românească, reușind în 1473 să îl alunge pe **Radu cel Frumos** și să-l pună domn pe Laiotă Basarab, adept al luptei antiotomane. Scoaterea Munteniei de sub înfluența sultanului îl face pe acesta să-i ceară lui Ștefan tributul restant pe 4 ani, Chilia și Cetatea Albă și să nu se mai amestece în Țara Românească. Dacă aceste condiții nu erau îndeplinite, Moldova urma a fi invadată. Ultimatumul este respins și imediat sultanul dă ordin lui Soliman, beglerbeiu Rumeliei să atace. El pătrunde cu 120000 de soldați în Muntenia, unde i se alătură Laiotă Basarab cu 17000 de oșteni și apoi trece în Moldova. Ștefan mobilizează oastea cea mare, formată din 40000 de oameni, majoritatea țărani, și cere ajutor de la creștini. În sprijinul lui vin doar 5000 de secui, 2000 de poloni și 1800 de ardeleni, soldați bine pregătiți, dar prea puțini. Folosind bine terenul și ajutat de o ceață deasă, pe **10 ianuarie 1475** la **Vaslui**, Ștefan obține o mare victorie, aceasta fiind considerată de turci cel mai mare dezastru al lor (trebuie totuși să acordăm întâietate

înfrângerii de la Ankara din 1402). În orice caz, aceasta este cea mai mare victorie a europenilor asupra turcilor, până la asediul Vienei din 1683. Pierderile armatei otomane au fost imense: toți caii, 30000 de morți și 15000 de prizonieri.

După victorie Ștefan trimite cunoscuta scrisoare către șefii statelor europene în care cere ajutor, numind Moldova „*Poarta creștinătății*”, și arată că „*dacă această poartă ar fi pierdută, va fi în primejdie toată creștinătatea*”. În anul 1475 sultanul Mahomed al II-lea reușește să supună Caffa, Mangopul (de unde Ștefan își luase a doua soție) și Hanatul Crimeii. Sesizând marele pericol creat de noile cuceriri otomane, pe 12 iulie 1475, *Matei Corvin încheie un tratat de alianță antiotomană cu Ștefan*, regele Ungariei promițând ajutor militar. Veneția își trimite o misiune diplomatică în Moldova, prima de acest fel în Țările Române. În vara lui 1476 Mahomed al II-lea pătrunde în Moldova în fruntea a aproximativ 150000 de soldați, la care se alătură și Laiotă Basarab cu oastea sa. În același timp dinspre Nistru vor ataca din nou tătarii, obligându-l pe Ștefan și îi lase pe răzeși să își apere gospodăriile, lucru pe care aceștia l-au și făcut. Cu „*oastea cea mică*”, numărând nu mai mult de 10000 de ostași, Ștefan angajează bătălia de la **Războieni** (Valea Albă).

Aici, pe **25 iulie 1476** el suferă prima înfrângere, fiind copleșit de numărul dușmanilor. Au căzut aici mulți boieri mari și mici, iar la lăsarea nopții cei rămași în viață au putut să se retragă. În zilele următoare turcii încearcă să cucerească cetățile, dar Suceava, Neamțul și Hotinul rezistă. În cele din urmă, cu o armată chinuită de foame (totul fusese ars), decimată de ciumă și hărțuită de oștenii lui Ștefan, cuceritorul Constantinopolului dă ordin de retragere, fără a putea supune țara și pe domnul ei.

În anii ce au urmat Ștefan încearcă să încheie noi alianțe, dar acest lucru nu mai este posibil, deoarece în 1479 Veneția încheie pace cu turcii, urmată în 1483 de Ungaria, iar Polonia duce și ea tratative cu Poarta.

În 1484 sultanul Baiazid al II-lea atacă și cucerește pe neașteptate Chilia și Cetatea Albă, puncte strategice și economice vitale pentru Moldova. De asemenea, din acest moment sudul țării este descoperit în fața raidurilor otomane.

În această situație extrem de grea, Ștefan este obligat să meargă la **Colomeea (1485)**, unde depune personal jurământul de vasalitate față de **Cazimir al IV-lea al Poloniei**, care, în schimb, îi promite ajutor militar. Umilința îngenunchierii în fața regelui polon în prezența celor 3000 de călăreți, care l-au însoțit nu va fi uitată niciodată de Ștefan, dar acum înaintea orgoliului personal stăteau interesele țării.

În același an (1485), două luni mai târziu, ajutat și de un mic corp de oaste polon, Ștefan înfrânge la Cătlăbuga o oaste turcească. În **1486** la **Scheia** bate o altă oaste otomană, care aducea și un pretendent la tron, iar când domnul este pe punctul de a-și pierde viața este ajutat de un oștean din garda sa, Purice, pe care el îl rebotează Movilă. Îl loc de ajutorul promis pentru eliberarea Chilie și Cetății Albe, în 1487, Polonia încheie pace cu turcii. Rămas singur, Ștefan va face același lucru în același an și, după cum spune umanistul italian Filippo Buonaccorsi, „*s-au închinat prin tratate, nu ca învinși ci, ca învingători*”. Prin tratatul încheiat se delimitează și teritoriul din jurul celor două cetăți, care aparțineau de acum înainte turcilor. Înșelat în speranțele sale de poloni, Ștefan se va apropia mai mult de unguri, în 1489 întărind alianța cu Matei Corvin de la care va primi în Transilvania, Ciceiu și Cetatea de Baltă.

Etapă a III-a a politicii marelui domn va fi marcată de luptele cu polonii.

După moartea lui **Cazimir al IV-lea**, ajunge rege al Poloniei **Ioan Albert**, unul dintre fiii săi. Acesta dorea pentru fratele său mai mic, Moldova și sub pretextul că vrea să-l ajute pe Ștefan să recucerească Chilia și Cetatea Albă, în 1497 pătrunde în Moldova. La intervenția voievodului

Transilvaniei Bartolomeu Dragffy regele polon renunță la asediul Sucevei, se împacă cu Ștefan și stabilește ca armata polonă să se retragă tot pe unde a venit. Cum traseul nu a fost respectat, în octombrie 1497, la Codrii Cosminului, oastea polonă este bătută crunt de către moldoveni. În anul următor Ștefan pustiește sudul Poloniei și în cele din urmă, în 1499, la insistențele Ungariei, pacea se încheie, Moldova este eliberată de starea de vasalitate de până atunci, fiind recunoscută ca stat independent. Mai mult, în 1502 Ștefan ocupă Pocuția, deoarece împrumutul dat de Petru Mușat nu fusese în întregime restituit.

Ștefan cel Mare se stinge din viață pe **2 iulie 1504**. Cel care fusese numit de papalitate „atlet al lui Cristos”, va fi înmormântat la Putna, una din cele mai importante ctitorii ale sale.